

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 26 februari 2015*

”Begäran om förhandsavgörande — Direktiv 2001/84/EG — Artikel 1 — Immaterialrätt —
Försäljning av originalkonstverk på auktion — Upphovsmannens rätt till ersättning vid
vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) — Ersättningskyldig för följerätt — Köparen eller
säljaren — Undantag genom avtal”

I mål C-41/14,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Cour de cassation (Frankrike) genom beslut av den 22 januari 2014, som inkom till domstolen den 27 januari 2014, i målet

Christie’s France SNC

mot

Syndicat national des antiquaires,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden L. Bay Larsen samt domarna K. Jürimäe, J. Malenovský (referent), M. Safjan och A. Prechal,

generaladvokat: M. Wathelet,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Christie’s France SNC, genom D. Théophile och A. Rios, avocats,
- Syndicat national des antiquaires, genom G. Lesourd och B. Edelman, avocats,
- Frankrikes regering, genom D. Colas och F.-X. Bréchet, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom J. Hottiaux och J. Samnadda, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: franska.

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) (EGT L 272, s. 32).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Christie's France SNC (nedan kallat Christie's France) och Syndicat national des antiquaires (nedan kallad SNA). Målet rör giltigheten av en klausul som ingår i Christie's Frances allmänna försäljningsvillkor och enligt vilken bolaget kan kräva ett belopp från köparen motsvarande den ersättning som ska betalas till upphovsmannen med anledning av dennes följerätt (nedan kallad den omtvistade klausulen).

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 Skälen 3, 4, 9, 10, 13–15, 18 och 25 i direktiv 2001/84 har följande lydelse:
 - ”(3) Syftet med följerätten är att tillförsäkra upphovsmännen till konstverk en andel av det ekonomiska utbyte deras originalkonstverk ger upphov till. ...
 - (4) Följerätten utgör en integrerad del av upphovsrätten och är en viktig förmånsrätt för upphovsmännen. Införandet av en sådan rätt i samtliga medlemsstater tillgodoser behovet av att ge upphovsmän en rimlig och enhetlig skyddsnivå....
 - (9) För närvarande innehåller flertalet av medlemsstaternas nationella lagstiftningar bestämmelser om följerätt. Dessa bestämmelser företer, i de fall de förekommer, vissa olikheter, särskilt när det gäller vilka verk som omfattas av rätten, ersättningsberättigade följerättsinnehavare, tillämplig procentsats, vilka överlåtelse som omfattas av rätten samt beräkningsgrunden för ersättningen. ... Denna rätt kan därför bidra till såväl snedvridning av konkurrensen som omlokalisering av försäljningen inom gemenskapen.
 - (10) Sådana skillnader med avseende på förekomsten och tillämpningen av följerätten i medlemsstaterna har en direkt negativ återverkan på hur den inre marknaden för konstverk fungerar enligt artikel 14 i fördraget. Artikel 95 i fördraget utgör den lämpliga rättsliga grunden i ett sådant fall.
- ...
- (13) De olikheter i de gällande lagstiftningarna som leder till att den inre marknads funktion snedvrids bör undanröjas och uppkomsten av nya sådana olikheter förhindras. Det är emellertid inte nödvändigt att undanröja eller hindra uppkomsten av olikheter som inte kan förväntas ha återverkningar på den inre marknaden.

(14) ... Olikheter mellan de nationella bestämmelserna om följerätt skapar snedvridning av konkurrensen och omlokalisering av försäljningen inom gemenskapen samt leder till att konstnärer behandlas olika beroende på var deras verk säljs. ...

(15) Med hänsyn till de stora olikheterna mellan de nationella bestämmelserna är det därför nödvändigt att vidta harmoniseringsåtgärder för att rätta till olikheter i medlemsstaternas lagstiftning på de områden där det är troligt att sådana olikheter skapar eller bevarar snedvridna konkurrensvillkor. Det är dock inte nödvändigt att harmonisera alla bestämmelser i medlemsstaternas lagar om följerätt och, för att kunna lämna så stort utrymme som möjligt för nationell beslutanderätt, räcker det med att begränsa harmoniseringen till att omfatta de nationella bestämmelser som har de mest direkta återverkningarna på hur den inre marknaden fungerar.

...

(18) Följerätten bör utvidgas till att omfatta all vidareförsäljning med undantag av sådan vidareförsäljning som äger rum direkt mellan privatpersoner utan medverkan av personer som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden. ...

...

(25) Den ersättning som tas ut med stöd av följerätten bör i princip betalas av säljaren. Medlemsstaterna bör ges möjlighet att medge undantag från denna princip med avseende på vem som är ansvarig för betalningen. Säljaren är antingen den person eller det företag i vars namn försäljningen genomförs.”

4 Artikel 1 i direktivet (med rubriken ”Följerättens innehåll”) stadgar följande:

”1. Till förmån för upphovsmannen till ett originalkonstverk skall medlemsstaterna införa en följerätt som definieras som en oförytterlig rätt som upphovsmannen inte kan avstå från, inte ens på förhand, och som innebär rätt till ersättning som är grundad på försäljningspriset vid all vidareförsäljning av verket efter upphovsmannens första överlåtelse.

2. Den rätt som avses i punkt 1 skall gälla vid all vidareförsäljning vid vilken yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden deltar, såsom säljare, köpare eller förmedlare, till exempel auktionskammare, konstgallerier och, i allmänhet, alla konsthandlare.

...

4. Ersättningen skall betalas av säljaren. Medlemsstaterna får föreskriva att en annan av de fysiska eller juridiska personer som avses i punkt 2 än säljaren, skall vara ensam ansvarig för betalningen av ersättningen, eller dela det ansvaret med säljaren.”

Fransk rätt

5 Artikel 1 i direktiv 2001/84 har införlivats med fransk rätt genom lag nr 2006-961 av den 1 augusti 2006 om upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (loi relative aux droits d’auteur et aux droits voisins dans la société de l’information, *Journal officiel de la République française* av den 3 augusti 2006, s. 11 529).

- 6 Artikel L. 122-8 i immaterialrättslagen (code de la propriété intellectuelle), som härrör från ovan nämnda lag, har följande lydelse:

”En upphovsman till ett originalkonstverk ... åtnjuter en följerätt, vilket är en oförytterlig rätt att få del av intäkterna vid försäljning av ett verk efter upphovsmannens eller dennes rättsinnehavares första överlåtelse av verket om yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden deltar såsom säljare, köpare eller förmedlare. ...

Ersättningen ska betalas av säljaren. Ansvaret för betalningen av ersättningen åvilar den yrkesmässigt verksamma person som deltar vid försäljningen och, om överlåtelsen äger rum mellan två yrkesmässigt verksamma personer, säljaren. ...”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 7 Christie's France, som är det multinationella företaget Christie's franska dotterbolag, säljer konstverk på offentliga auktioner. Bolaget anordnar i detta syfte regelbundet försäljningar av konstverk där det deltar i säljarens namn. Vissa av dessa försäljningar medför att följerättsersättning kan krävas. I Christie's Frances allmänna försäljningsvillkor ingår den omtvistade klausulen, enligt vilken bolaget – för säljarens räkning och i dennes namn – för varje konstverk som omfattas av följerätt och som är angiven genom symbolen λ i katalogen kan kräva ett belopp från köparen. Detta belopp är bolaget sedan skyldigt att överföra till den organisation som inkasserar följerättsersättning, eller till konstnären själv.
- 8 SNA är en intresseförening vars medlemmar är verksamma på samma marknad som Christie's France och därmed, enligt SNA, är konkurrenter till detta bolag.
- 9 SNA ansåg, beträffande försäljningar under åren 2008 och 2009, att den omtvistade klausulen ålade köparen att betala följerättsersättningen och att detta utgjorde illojal konkurrens i strid med artikel L. 122-8 i immaterialrättslagen. SNA väckte därför talan mot Christie's France för att få den omtvistade klausulen ogiltigförklarad.
- 10 Genom dom av den 20 maj 2011 ogillade Tribunal de grande instance de Paris SNA:s talan och fann att fördelningen av betalningsansvaret för följerättsersättningen inte i sig räcker för att utgöra illojal konkurrens.
- 11 SNA överklagade domen till Cour d'appel de Paris, som konstaterade att följerätten ursprungligen utformades som en ersättning som ska erläggas till upphovsmannen av en säljare som har berikat sig genom försäljning av ett verk, eftersom ersättningen vid den första överlåtelsen av verket kunde vara mycket blygsam, med tanke på de mervärden som tillkommit genom senare överlåtelser. Den fann också att varje undantag från direktiv 2001/84 genom avtal skulle strida mot direktivets syften, nämligen att harmonisera följerätten. Cour d'appel de Paris ogiltigförklarade således den omtvistade klausulen.
- 12 Christie's France överklagade till Cour de cassation och anförde i synnerhet att direktiv 2001/84, utan någon annan precisering eller inskränkning, föreskriver att följerättsersättningen ska betalas av säljaren och alltså inte utesluter att betalningsansvaret för ersättningen regleras i avtal.
- 13 Mot denna bakgrund beslutade Cour de cassation att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till domstolen:

”Ska artikel 1.4 i [direktiv 2001/84], enligt vilken säljaren ska betala följerättsersättningen, tolkas så, att säljaren slutgiltigt ska bära kostnaden för ersättningen utan att det är möjligt att avtala om undantag härifrån?”

Prövning av tolkningsfrågan

- 14 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 1.4 i direktiv 2001/84 ska tolkas så, att säljaren under alla omständigheter slutgiltigt ska bära kostnaden för följerättsersättningen, eller om det är möjligt att göra undantag från denna bestämmelse genom avtal.
- 15 Syftet med direktiv 2001/84 är bland annat, som framgår av skälen 3 och 4 i direktivet, att tillförsäkra upphovsmännen till konstverk en andel av det ekonomiska utbyte deras originalkonstverk ger upphov till (se, för ett liknande resonemang, dom Fundación Gala-Salvador Dalí och VEGAP, C-518/08, EU:C:2010:191, punkt 27).
- 16 Direktiv 2001/84 syftar också, som framgår av skälen 13 och 14 i direktivet, till att undanröja de olikheter i lagstiftningarna som särskilt leder till att konstnärer behandlas olika beroende på var deras verk säljs.
- 17 För att säkerställa att de målen uppnås ska medlemsstaterna, enligt artikel 1.1 i direktivet, till förmån för upphovsmannen införa en följerätt som definieras som en oförytterlig rätt som upphovsmannen inte kan avstå från på förhand och som, genom en ersättning som är grundad på försäljningspriset vid all vidareförsäljning av verket, garanterar en viss nivå på upphovsmannens vederlag.
- 18 Eftersom direktivet ålägger medlemsstaterna att införa följerättsersättning, måste de anses skyldiga att säkerställa att ersättningen verkligen utbetalas. De relevanta direktivbestämmelserna skulle i annat fall förlora sin ändamålsenliga verkan (se, analogt, dom Stichting de Thuiskopie, C-462/09, EU:C:2011:397, punkt 34).
- 19 Detta ansvar som medlemsstaterna har innebär också att endast de kan avgöra, inom de ramar som direktivet ställer upp, vem som är ersättningskyldig och därmed betalningsansvarig för ersättningen till upphovsmannen.
- 20 Det framgår nämligen av skäl 4 i direktivet att upphovsmännen måste tillförsäkras en rimlig och enhetlig skyddsnivå. Säkerställandet av en sådan skyddsnivå förutsätter just att det är medlemsstaterna som, i sin lagstiftning, anger vem som är ersättningskyldig för följerättsersättningen.
- 21 Enligt artikel 1.4 jämförd med skäl 25 i direktivet är det i princip säljaren som är ersättningskyldig för följerätten.
- 22 Den lösningen kan för övrigt enkelt förklaras av att det vid en vidareförsäljning normalt är säljaren som tar emot köpeskillingen för transaktionen.
- 23 Det framgår också av artikel 1.4 andra meningen jämförd med skäl 25 i direktivet att medlemsstaterna får föreskriva undantag från principen att det är säljaren som är ersättningskyldig. Det finns dock begränsningar när det gäller valet av vilken annan person som, ensam eller tillsammans med säljaren, ska vara betalningsansvarig såsom ersättningskyldig.
- 24 Artikel 1.4 i direktivet preciserar härvid att om en medlemsstat beslutar att ange en annan ersättningskyldig än säljaren, måste den välja bland de yrkesmässigt verksamma som avses i artikel 1.2 i direktivet och såsom säljare, köpare eller förmedlare deltar i sådan vidareförsäljning som omfattas av direktivets tillämpningsområde.
- 25 Vissa språkversioner av artikel 1.4 i direktivet – såsom den spanska, den franska, den italienska och den portugisiska – skulle visserligen kunna tolkas så, att de gör åtskillnad mellan, å ena sidan, den som är ersättningskyldig och därmed ansvarar för betalningen till upphovsmannen och, å andra

sidan, den som slutgiltigt ska bära kostnaden för ersättningen. Andra språkversioner av samma bestämmelse – såsom den danska, den tyska, den engelska, den rumänska och den svenska – gör dock inte någon sådan åtskillnad.

- 26 Behovet av en enhetlig tolkning av en unionsbestämmelse fordrar dock att den, i händelse av bristande överensstämmelse mellan dess språkversioner, tolkas mot bakgrund av sammanhanget i och ändamålet med de föreskrifter i vilka den ingår (se, för ett liknande resonemang, dom DR och TV2 Danmark, C-510/10, EU:C:2012:244, punkt 45, och dom Bark, C-89/12, EU:C:2013:276, punkt 40).
- 27 Vad gäller det sammanhang i vilket artikel 1.4 i direktiv 2001/84 ingår, framgår det av skälen 9, 10 och 25 häri att direktivet visserligen innehåller vissa preciseringar av vilka verk som omfattas, ersättningsberättigade följerrättsinnehavare, tillämplig procentsats, vilka överlåtelse som omfattas av följerrätten, beräkningsgrunden för ersättningen och ersättningskyldiga personer. Däremot anger direktivet inte vem som slutgiltigt ska bära kostnaden för den följerrättsersättning som ska betalas till upphovsmannen.
- 28 För att kunna tolka denna avsaknad av precisering är det nödvändigt att se till direktivets syften. Direktivet syftar bland annat till att förhindra snedvridning av konkurrensen på konstmarknaden. Det syftet är dock begränsat på det sätt som anges i skälen 13 och 15 i direktivet.
- 29 Det framgår särskilt av nämnda skäl att direktivet inte syftar till att undanröja de skillnader i nationell lagstiftning som inte kan förväntas ha återverkningar på den inre marknaden. För att kunna lämna så stort utrymme som möjligt för nationell beslutanderätt räcker det med att begränsa harmoniseringen till att omfatta de nationella bestämmelser som har de mest direkta återverkningarna på hur den inre marknaden fungerar (se, för ett liknande resonemang, dom Fundación Gala-Salvador Dalí och VEGAP, EU:C:2010:191, punkterna 27 och 31).
- 30 För att nå det på detta sätt avgränsade målet måste det föreskrivas vem som är ansvarig för betalningen av följerrättsersättningen till upphovsmannen, liksom bestämmelser om ersättningsbeloppets storlek. Detsamma gäller dock inte vad beträffar frågan vem som slutgiltigt ska bära kostnaden för ersättningen.
- 31 Det kan visserligen inte uteslutas att detta är en faktor som i viss mån kan snedvrیدا den inre marknads funktion. En sådan verkan är emellertid i alla händelser endast indirekt, med tanke på att den är följden av avtalsdispositioner som görs fristående från betalningen av följerrättsersättningen, vilken den ersättningskyldiga personen ansvarar för.
- 32 För det fall en medlemsstat skulle anta lagstiftning som föreskriver att det är säljaren, eller en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden och som deltar i transaktionen, som är ersättningskyldig, hindrar direktiv 2001/84 således inte att säljaren, eller den yrkesmässigt verksamma personen, vid vidareförsäljningen avtalar med vilken annan person som helst, inklusive köparen, att denna person slutgiltigt ska bära kostnaden för följerrättsersättningen till upphovsmannen, förutsatt att upplägget inte påverkar de skyldigheter och det ansvar som åvilar den person som är ersättningskyldig gentemot upphovsmannen.
- 33 Av vad som anförts följer att den hänskjutna frågan ska besvaras på följande sätt. Artikel 1.4 i direktiv 2001/84 ska tolkas så, att den inte hindrar att den som enligt nationell lagstiftning är ersättningskyldig för följerrätten, oavsett om det är säljaren eller en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden och som deltar i transaktionen, avtalar med vilken annan person som helst, inklusive köparen, att denna person slutgiltigt ska bära hela eller en del av kostnaden för följerrätten, förutsatt att upplägget inte påverkar de skyldigheter och det ansvar som åvilar den person som är ersättningskyldig gentemot upphovsmannen.

Rättegångskostnader

- 34 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

Artikel 1.4 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) ska tolkas så, att den inte hindrar att den som enligt nationell lagstiftning är ersättningsskyldig för följerätten, oavsett om det är säljaren eller en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden och som deltar i transaktionen, avtalar med vilken annan person som helst, inklusive köparen, att denna person slutgiltigt ska bära hela eller en del av kostnaden för följerätten, förutsatt att upplägget inte påverkar de skyldigheter och det ansvar som åvilar den person som är ersättningsskyldig gentemot upphovsmannen.

Underskrifter